

“La relació entre monjos i camperols ha estat objecte d’una llegenda perversa”

Després de publicar la història del monestir de Valldigna, Ferran Garcia-Oliver s’endinsa ara en la vida quotidiana de la comunitat que envoltava l’abadia cistercenca amb un llibre “insolent” que parla dels costums, de l’economia i també de les intimitats dels llauradors de la Valldigna medieval.

“Vull que el lector es faci una imatge, una representació de com era la vida aleshores, més que oferir-li una veritat absoluta. No he pretès un llibre teòric, encara que sense el preceptiu coneixement històric no l’hauria pogut fer.” Ferran Garcia-Oliver defineix d’aquesta manera les intencions del llibre que ha publicat recentment sobre la vida quotidiana al voltant del monestir cistercenc de Santa Maria de Valldigna. *La vall de les sis mesquites. El treball i la vida a la Valldigna medieval* (editat per la Universitat de València i

pendent d'una imminent reedició) no és, de fet, un tractat historiogràfic sobre els llauradors, moros en la seua majoria, vassalls de l'abadia cistercenca de Valldigna, sinó un al·legat en favor de la narrativitat ple de testimonis, anècdotes i curiositats. Sense perdre, això sí, els fonaments discursius de la història.

—És per això que el defineix com un llibre insolent?

—Així és com ja l'ha qualificat algú. Més aviat és un llibre diferent. D'entrada em preocupava no sols "què dir", sinó també "com dir-ho". Hi ha una preocupació pel llenguatge i aposte per solucions narratives que potser desconcerten el gremi universitari. Aquesta llicència —aquesta insolència, si ho vols— no me la vaig permetre amb el primer llibre sobre el monestir.

—Aquell era un relat més ortodox.

—És que les fonts de què partia també eren, com dir-ho?, més canòniques. Es tractava de fonts més aspres i eixutes, que t'obligaven a contar, a seguir les traces del poder senyorial i les seues manifestacions dins i fora de l'abadia. Aquesta, no, aquesta s'endinsa en el cor i en la carn de les persones que viuen en les alqueries de la vall. Ens donen l'oportunitat d'il·luminar àmbits on el medievalista a males penes pot entrar, com el del sexe, la violència, la família, les dones. És una mena de transcripció de la realitat. Stendhal demanava al novel·lista de projectar un espill sobre la realitat circumdant; jo no he fet més que projectar documents.

—Com era la vida al voltant del monestir?

—Si hi ha una paraula que ho defineix, aquesta és dura, duríssima fins i tot. És una batalla diària contra la supervivència, contra el medi, contra l'oratge, una lluita contra el senyor, en aquest cas, contra els abats poderosos de Valldigna. I una lluita entre els mateixos camperols, que és la que més sorprèn, perquè no esperava mai que es desplegara amb aquella brutal intensitat i freqüència. Hi ha enfrontaments travats per l'odi, per l'animadversió, per l'enveja, per l'hegemonia social en l'espai de l'alqueria i la vall.

Sense oblidar una dura lluita de gènere entre homes i dones.

—Quina relació s'establia entre els monjos i la comunitat?

—La relació era complexa. Els senyors estaven interessats a apropiarse de la major quantitat de rendes, però els camperols, és clar, feien el possible per donar-los-en el mínim. En qualsevol cas, aquestes relacions dures i conflictives són generalitzades a tot arreu. El que ha passat amb Valldigna és que les relacions s'han impregnat d'una visió maniquea i d'una llegenda perversa, que és la que forjaren els revolucionaris burgesos del segle XVIII, amb històries com les de la capa i el clau, per exemple.

—Com era aquesta història?

—Doncs resulta que els monjos penjaven la capa en un clau a la part posterior de la porta d'una casa, i si arribava l'home i se la trobava, la capa, sabia que no podia entrar perquè se suposava que el monjo era a dins fent un determinat ús de la dona del llaurador. Falòrnies com aquesta han afegit un plus d'aversion que en bona part és fruit d'una invenció.

—Creu que s'ha magnificat l'opressió dels abats envers els camperols?

—La relació era dura, però també tenia els seus moments d'entesa. Sobretot perquè no hi havia cap protector millor que la del senyor.

—Es necessitaven els uns als altres, doncs?

—Efectivament. Davant de les agressions de les comunitats veïnes, el senyor és el màxim valedor. I, de fet, mentre que la major part de comunitats camperoles cristianes de les comarques centrals valencianes s'enfonsen econòmicament a la segona meitat del segle XV, Valldigna sobreix, sobretot per la gestió intel·ligent dels monjos. El que passa és que la memòria que ens ha quedat és la de l'època moderna, la de la lluita contra el feudalisme, esguitada d'un odi ferotge. Fruit d'aquest odi, encara avui es donen episodis curiosos a la Valldigna.

—Algun exemple...

—Un de molt significatiu. Quan el 1974 es va crear el moviment Salvem la Valldigna i els entusiastes promotors

"La vida al voltant del monestir és una lluita diària contra la supervivència, contra el medi, contra l'oratge, contra els abats, i també una batalla entre els mateixos camperols, que es desplega amb una brutal intensitat i freqüència."

"Històries com les de la capa i el clau, segons la qual si el marit arribava a casa i es trobava la capa d'un monjo penjada de la porta no podia entrar perquè se suposava que el monjo estava fent un ús determinat de l'esposa, han afegit un plus d'aversion que en bona part és fruit d'una invenció"

anaven casa per casa demanant signatures, la gent els preguntava: "Això és perquè tornen els monjos? Si és per això, jo no firme res." Encara perdurava la por a la tornada dels monjos.

— Com va afectar la revolta de les Germanies a la vida de les comunitats?

— Va significar clarament un abans i un després. Amb la guerra de les Germanies la població musulmana va ser batejada a la força. I tot i que molts d'ells continuaven practicant l'islam en la clandestinitat, la conversió va forçar moltes famílies a la fugida. Aquest procés, però, es va produir també en la resta de comunitats. De fet, el País Valencià de l'endemà de les Germanies es desperta amb un altre rostre, fins i tot en molts casos amb una altra llengua. I és per això que l'edat mitjana ací no s'acaba amb el descobriment d'Amèrica o amb la caiguda de Constantinoble, com s'ha cregut tradicionalment, sinó el 1521, amb les Germanies.

— Els monjos mai no havien intentat la conversió de la població musulmana que vivia al voltant del monestir?

— Mai. Ells vivien dins de les muralles i no es preocupaven de la religió dels seus veïns. De fet, des del 1298, quan s'hi instal·laren, fins al 1609, no intentaren cap mena de conversió. Encara és més, la comunitat cistercenca preferia els moros, perquè pagaven més i millor i perquè eren més dòcils. Clar, eren els vençuts d'una guerra de conquesta.

— Com s'estructurava la població?

— L'ànima dels pobles eren les famílies, a través de les quals s'estructurava tot: els afectes, la iniciació sexual, els matrimonis, la vida i la mort. Tot i que l'home era el cap visible, la dona era molt més forta del que podia semblar. Fins i tot eren capaces de tornar-se a un home que gosava agredir-les.

— Aquesta ha estat potser una de les sorpreses d'aquest llibre?

— Sí, i per això les anomenem "dones fortes". Són dones que davant de l'absència dels marits dirigeixen l'empresa familiar, que decideixen en gran part les aliances matrimonials. Ara bé, també són les primeres que pateixen la violència domèstica.

— En els casaments, sembla que tampoc no són gaire afortunades.

— El casament no respon mai a les lleis de l'amor. Ni a la Valldigna, ni a Borgonya, ni a Sicília. L'amor no existeix dins del matrimoni. Les il·lusions, la passió, el sexe i el desig en queden fora. El matrimoni és molt més prosaic. Es tracta d'unir dues cases, dos patrimonis semblants. I això no sempre era fàcil d'aconseguir. A més, cal tenir en compte que cap dona podia casar-se sense un dot. I de vegades s'havia d'empenyorar el patrimoni domèstic per aconseguir-lo. Per tot això, els camins cap al casament eren llargs i sinuosos.

— Si els matrimonis trigaven a arribar i la vida era sensiblement més curta, com s'ho feien per procrear, una de les funcions socialment més importants?

— Aquestes són les contradiccions de tot sistema. No cal dir que aquella gent s'havia de casar més jove per força. Però també és veritat que les seqüeles d'un celibat excessivament prolongat provocava una increïble depredació sexual. Contra xiques fadrines, contra xiques orfes, contra les viudes. Els homes arribaven a practicar el segrest si no aconseguien el vistiplau per casar-se amb una dona... Tot això generava més violència encara. Hi ha casos terribles en què els germans de la xica assassinaven el se-

grestador per rentar l'honor de la família. En realitat, si hi ha alguna cosa que defineix les relacions quotidianes a Europa durant tota l'edat mitjana, és la violència.

— De fet, diu en el llibre que al senyoriu de Valldigna "es mor amb molta, potser massa, facilitat".

— A part dels filtres naturals de l'obstetrícia —el gran drama era sobreviure els primers mesos de vida—, la violència acabava amb molts joves. Molts es deixaven la vida pel camí per un grapat de tramussos o un porró de vi, literalment. És terrible, si es pensa.

— Què ha descobert estudiant la vida quotidiana a la Valldigna medieval?

— Quan vaig començar el llibre, jo volia parlar de lladres i serenos, de bons contra dolents: camperols contra senyors. Però les fonts, i moltes lectures, em van portar a descobrir un àmbit molt més quotidià, un àmbit imprevisible i irrepetible tot alhora. Per això, doncs, la meua cita de Goethe que encapçala el llibre. El que vol dir és que si parlem de feudalisme, des d'una perspectiva teòrica, qualsevol historiador pot fer-ho. Però només jo, com a escriptor, com a historiador, he pogut parlar d'aquesta Valldigna, perquè ningú fins aleshores no havia frescat aquest mateix camí.